

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Методичні вказівки
до проведення практичних занять
з дисципліни**

«ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»

для магістрів денної і заочної форм навчання

Спеціальність «Право»

Одеса 2017

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Етика державного управління» для студентів денної і заочної форм навчання, спеціальності «Право», спеціалізації «Екологічна політика і право», рівня освіти «магістр» / Укладач: О.В. Жавнерчик, к.е.н., доцент кафедри менеджменту природоохоронної діяльності, 2017. – 34с., укр.мова.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. Етика державного управління: специфіка і проблематика ..	6
2. Зарубіжний досвід етизації державного управління.....	10
3. Нормативно-правові засади етики державного управління в Україні.....	12
4. Антикорупційні аспекти етики державного управління.....	14
5. Професійно-етичні чесноти особистості державного управління.....	17
6. Етичні аспекти конфліктів інтересів в процесі державного управління.....	19
7. Етика професійного спілкування державного управління з громадянами.....	22
8. Етичні аспекти відносин між керівниками і підлеглими в державно-управлінській діяльності.....	23
9. Удосконалення процесу формування етики державного управління.....	26
10. Розбудова етичної інфраструктури.....	27
Перелік тем досліджень для наукового модулю.....	28
Теми доповідей для проведення дискусій.....	28
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	29
Термінологічний словник з етики державного управління.....	30

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Етика державного управління» є необхідною складовою частиною вивчення теоретичних аспектів соціально відповідального і етичного державного управління для забезпечення дотримання державних (громадських) інтересів, захисту прав і законних інтересів громадян, що спрямовані на формування етичних або моральних компетенцій фахівця як вимір його професійності.

Вивчення даної дисципліни створює базу, необхідну для подальшого успішного засвоєння таких навчальних дисциплін, як «Інтелектуальна власність, патентознавство, авторське право», а також виконання дипломних проектів та магістерських робіт за спеціальністю.

Метою дисципліни «Етика державного управління» є формування відповідного світогляду у студентів щодо етичних аспектів управлінської діяльності, процесів вироблення і впровадження етичних засад в практику діяльності державних управлінців.

Основними *завданнями*, що мають бути вирішені в процесі викладання дисципліни, є теоретична підготовка студентів і формування у них навичок у сфері етики державного управління.

Після засвоєння курсу студент повинен *вміти*:

- творчо використовувати знання вітчизняного та світового досвіду у вирішенні етичних проблем у сфері державного управління;
- використовувати отримані знання в конкретних ситуаціях, пов'язаних з прийняттям морального вибору в управлінській практиці;
- діагностувати етичні проблеми і застосовувати основні моделі прийняття етичних управлінських рішень.

Компетенції, які повинні набути студенти в результаті вивчення дисципліни «Етика державного управління»:

- оволодіти культурою поведінки і ділового етикету;
- роботи з етичним законодавством в системі державного управління;
- аналізу, попередження та вирішення ситуацій, які можуть призвести до конфлікту інтересів в процесі державного управління;
- вирішення конфліктів інтересів з позицій соціальної відповідальності;
- аналізу та ефективного застосування передового вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо етизації державного управління;
- підпорядкування особистих інтересів державним пріоритетам та загальнолюдським цінностям;
- виконання службових повноважень з дотриманням норм етики поведінки державного управлінця;
- практичного аналізу взаємодії держави і громадянського суспільства з позиції етики.

Метою проведення практичних занять є поглиблення та закріплення теоретичних знань, одержаних студентами на лекційних заняттях та під час самостійної роботи, прищеплення їм практичних навичок застосування теорії до розв'язування та аналізу конкретних ситуативних завдань, які постають перед державними управлінцями в сучасних умовах.

У зв'язку з цим методичні вказівки до проведення практичних занять охоплюють усі основні теми з курсу «Етика державного управління». До кожної теми практичних занять надається докладний план, аналітичні і тестові завдання для аудиторної роботи студентів, а також пропонуються теми доповідей для проведення дискусій на практичних заняттях. Пропонуються теми наукових дослідних робіт в рамках наукового модулю.

Таким чином, у результаті проведення практичних занять за дисципліною «Етика державного управління» студенти повинні набути навички щодо використання набутих знань на практиці при спілкуванні в межах субординації та координації, роботі з відвідувачами та прийнятті етично відповідальних управлінських рішень.

При оцінюванні практичних робіт враховуються: якість виконання завдань для домашньої роботи, перегляд спеціальної літератури, виконання завдань у встановленому обсязі та відповідно до заданих строків.

Критерії оцінки знань, вмій і навичок студентів наведені у робочій програмі дисципліни «Етика державного управління».

ТЕМА 1

ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: СПЕЦИФІКА І ПРОБЛЕМАТИКА

Мета: визначити поняття етики державного управління, її специфічні особливості, набути навичок застосування етичних принципів в державному управлінні, здобути компетенції аналізу взаємодії держави і громадянського суспільства з позиції етики.

Питання для обговорення:

1. Етика державного управління як вид професійної етики [1, с.9-13, 3, с. 8-11].
2. Співвідношення легальності та легітимності влади [3, с. 16-18].
3. Етичні принципи державного управління [1, с.30-40, 3, с. 11-16].
4. Проблема довіри громадян до влади [1, с.14-23, 3, с. 18-21].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Обґрунтуйте співвідношення законності, раціональності й правопорядку в державному управлінні.

Завдання 2.

Як Ви вважаєте, чи існує криза легітимності влади в Україні, якщо так, які засоби її подолання є найбільш ефективними сьогодні?

Дискусія (за методом «Прес»). Метод «Прес» Вам потрібно вибрати та аргументувати чітко визначену позицію із зазначеної проблеми, що обговорюється.

Метод «Прес» має таку структуру та етапи:

1. ПОЗИЦІЯ Я вважаю, що... (висловіть свою думку, проясніть, в чому полягає ваша точка зору)
2. ОБҐРУНТУВАННЯ ...тому, що... (визначте, на чому ґрунтуються докази на підтримку Вашої позиції)
3. ПРИКЛАД ...наприклад... (наведіть факти, які демонструють Ваші докази та посилять Вашу позицію)
4. ВИСНОВКИ Тому я вважаю... (узагальніть власну думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити).

Завдання 3.

Охарактеризуйте вислови Альберта Отто Хіршмана (американський економіст німецького походження 1915-2012рр.):

«Чим більше люди і влада обізнані про діяльність і потреби одні одних, тим вищий рівень взаємної довіри».

«Недостатня державність» (statelessness) — це «атрофія голосу», що виникає в результаті наявності можливостей для «виходу».

Завдання 4.

Як Ви розумієте вислів філософа Платона «Я бачу близьку загибель тієї держави, де закон немає сили і перебуває під чиеюсь владою»?

Завдання 5.

Поясніть вислів Д. Норта (Дуглас С. Норт, професор економіки університету Вашингтона у Сент-Луїсі; основна праця: "Інституції, інституціональні закони та функціонування економіки", Cambridge University Press, 1990 р.):

«Інституції – це правила гри в суспільстві, або, точніше, вигадані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне русло».

Завдання 6.

Проаналізуйте історичні пам'ятки етики державної служби:

- діалог «Держава» давньогрецького філософа Платона (427–348/347 до н.е.)

- трактат «Політика» давньогрецького філософа Аристотеля (384–322 до н.е.)

- трактат «Державець» (Principe - «Володар» 1513р., опублікований 1531р.) флорентійського мислителя Нікколо Макіавеллі (1469–1527).

Тестові завдання:

1. У широкому розумінні поняття «державне управління» охоплює:

1. законодавчу, виконавчу і судову владу;
2. виконавчу і судову владу;
3. виконавчу владу;
4. законодавчу і судову владу.

2. Інституційна етика, яка впливає з місії та філософії державного управління і презентує його цінності, етичні принципи, норми й механізми їх підтримки – це:

1. етика державного управління;
2. етика державного управлінця;
3. етика державного службовця.

3. Система етичних цінностей, принципів і норм, основана на усвідомленні професійного призначення, яка відображається у свідомості державних управлінців, орієнтує і регулює їх відносини, діяльність у сфері державного управління – це:

1. етика державного управління;
2. етика державного управлінця;
3. етика державного службовця.

4. Вид професійної етики який характеризує сукупність етичних вимог, специфічні норми і принципи, що регулюють поведінку судді у всіх сферах його життя і діяльності – це:

1. етика державного управління;
2. парламентська етика;
3. судова етика;
4. етика державної служби.

5. Принцип державного управління, за яким народ виступає єдиним джерелом влади – це:

1. принцип демократизму;
2. принцип законності;
3. принцип народності;
4. принцип гласності.

6. Принцип державного управління, яким передбачені різноманітні форми участі населення в управлінні державними справами – це:

1. принцип демократизму;
2. принцип врахування громадської думки;
3. принцип народності;
4. принцип гласності.

7. Відсутність упереджень у процесі прийняття та реалізації державно-управлінських рішень – це:

1. принцип справедливості;
2. принцип чесності;
3. принцип неупередженості;
4. принцип гласності.

8. Забезпечення існування належної рівноваги, міра вимоги, правильність цієї міри, оцінювання вчинку чи діяльності на її основі та міра віддачі – це:

1. принцип справедливості;
2. принцип чесності;
3. принцип неупередженості;
4. принцип гласності.

9. Юридична характеристика влади, яка передбачає нормативність, здатність втілюватися в нормах права, обмежуватися законом, функціонувати в рамках закону – це:

1. довіра до влади;
2. легальність влади;
3. легітимність влади.

10. Побудова суспільства на принципі рівності, подолання всіх проявів дискримінації, на засадах партнерських відносин між державою, бізнесом і громадянським суспільством – це принцип:

1. партнерства;
2. егалітарності;

3. патерналізму;

4. свавілля.

11. У вузькому розумінні поняття «державне управління» охоплює:

1. законодавчу, виконавчу і судову владу;

2. виконавчу і судову владу;

3. виконавчу владу;

4. виконавчо-розпорядчу діяльність органів державної виконавчої влади.

ТЕМА 2 ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Мета: розглянути зарубіжний досвід етизації державного управління, набути навичок аналізу позитивних і негативних сторін специфічних особливостей національної держуправлінської етики, здобути компетенції адаптивного використання кращого зарубіжного досвіду з впровадження етики в практику державного управління.

Питання для обговорення:

1. Досвід США щодо впровадження принципів етики в державному управлінні [5, с. 92-103, 3, с.22-27].
2. Досвід Британії з етизації державного управління [5, с. 103-125, 3, с.27-30].
3. Японська модель етики державного управління [3, с. 31-34].
4. Специфічні особливості етики державного управління в Китаї [3, с. 34-37].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Прокоментуйте особливості національного менталітету даних країн, наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Національні особливості менталітету зарубіжних країн

США	Британія	Японія	Китай
Американець (британець), афро-американець, латино-американець, азіатський, індуський, російський	Англіїці, уельсци (валлійці), шотландці та ірландці	99% японці	91% китайці
Патріотизм діловитість, заповзятливість, ділова агресивність, орієнтація на результат, не прийнято просити в борг - позики тільки в банку,	Витриманість, спокій, манірність, загострене почуття справедливості, чітко дотримуватися всіх правил, навіть неписаних, вірність традиціям, культ приватного життя,	Працелюбство, почуття прекрасного, традиціоналізм, дисциплінованість, відданість авторитетові й почуття боргу, суворе дотримання визначеного порядку, здійснення поступків,	Законослухняність, працьовитість, відсторонення від розваг, замкненість та інтроверсія, колективізм, жорстка дисципліна,

Продовження табл.2.1

не прийнято бути хворим, дотримання встановлених правил, жінка це – конкурент, «американська мрія» - планування, праця нададуть фінансову незалежність	карати дітей це обов'язок батьків при вихованні, дім це фортеця, не прийнято турбувати під час досугу, дзвінки начальника додому неприпустимі, гроші це кумір для забезпечення комфорту	які не суперечать іншим, виконання свого обов'язку, безкорислива повага до вище стоячих і старших, ввічливість, охайність і чистоплотність, сором, – джерело чесноти, надзвичайна вимогливість до себе, тяжіння до новизни, прогресу	залежність від групи, прагматичність, вислови: <i>якщо хтось зробив тобі погано необхідно сісти на березі і чекати поки труп ворога не попливе мимохідь, сховайте ніж у посмішці, пожертвуйте сливою заради персика</i>
--	---	--	---

Тестові завдання:

1. В якій країні є Кодекс міністра:

1. Британія;
2. США;
3. Китай;
4. Японія.

2. В якій країні практично відсутні переміщення чиновників як по горизонталі, так і по вертикалі, є система довічного найму та присутній культ освіченості, що припускає поповнення чиновницького апарату випускниками найпрестижніших університетів:

1. Британія;
2. США;
3. Китай;
4. Японія.

3. В якій країні функціонує Офіс з питань урядової етики:

1. Британія;
2. США;
3. Китай;
4. Японія.

4. В якій країні за порушення моральних вимог, які не тягнуть за собою кримінальну відповідальність, проводиться переважно виховна робота, спрямована на моральне виправлення:

1. Британія;
2. США;
3. Китай;
4. Японія.

ТЕМА 3

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Мета: розглянути основні нормативно-правові акти, що регулюють питання етики державного управління, здобути компетенції аналізу нормативно-правової бази з етичних питань.

Питання для обговорення:

1. Методи оцінювання етичних складових управлінської діяльності [1, с. 75-88].
2. Специфіка парламентської етики [3, с. 42-45].
3. Етика державної служби [3, с. 38-42].
4. Особливості судової етики [3, с. 45-47].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Проаналізуйте зміст та мету виключення політизації державної служби у Законі № 889-VIII «Про державну службу», від 10.12.2015р., який діє з 01.05.2016р..

Завдання 2.

Поясніть специфічні особливості тлумачення «незаконне збагачення» у Кримінальному кодексі (ст. 368-2) та «неправомірна вигода» у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. В чому їх відмінності?

Завдання 3.

Проаналізуйте сутність і призначення фінансового контролю та особливості відповідальності за декларування недостовірної інформації у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII.

Завдання 4.

Проаналізуйте і прокоментуйте ситуацію:

У 2010 році службовець Галицької районної адміністрації Львівської міської ради не надав відповіді на запит на інформацію громадської організації.

Відповідальність: притягнення до дисциплінарної відповідальності у вигляді затримки до одного року у присвоєнні чергового рангу, на підставі скарги громадської організації до львівського міського голови.

Завдання 5.

Проаналізуйте і прокоментуйте ситуацію:

Головний державний податковий ревізор-інспектор сектора контролю-перевірочної роботи відділу оподаткування фізичних осіб проводила фото-, відеозйомку документів ДПП., посадових осіб інспекції, а також кабінетів адміністративної будівлі ДПП.

Відповідальність: притягнення до дисциплінарної відповідальності у вигляді оголошення догани, оскільки це є порушенням п. 3.14. Інструкції «З організації пропускового режиму та забезпечення режимних заходів на території адміністративного будинку ДП».

Тестові завдання:

1. Професійна етика, яка збирає і систематизує фактичний матеріал щодо моральної складової професійного життя державних службовців, осмислює його, обґрунтовує професійно-етичні принципи, цінності і норми державної служби – це:

1. етика державного управління;
2. етика державного управлінця;
3. етика державного службовця;
4. етика державної служби.

2. Вид професійної етики, що регулює відносини, що виникають в ході законотворчої та іншої парламентської діяльності, а також позапарламентської діяльності, пов'язаної з виконанням функцій народного депутата це:

1. етика державного управління;
2. парламентська етика;
3. судова етика;
4. етика державної служби.

3. Основоположні ідеї, керівні начала, що лежать в основі управлінської діяльності та розкривають її сутність – це:

1. принципи державного управління;
2. нормативно-правове регулювання державного управління;
3. кодекси етики державного управління;
4. правила державного управління.

4. Питання етики суддів визначаються:

1. Законом України «Про судоустрій і статус суддів»
2. Конституцією України;
3. Законом України «Про суддівську етику»;
4. Кодексом суддівської етики.

5. Механізми боротьби з порушеннями норм депутатської етики під час роботи в сесійній залі закріплено в:

1. Регламенті Верховної Ради України;
2. Конституції України;
3. Законі України «Про парламентську етику».

6. Зазначте категорію осіб, на яку не поширюються вимоги закону щодо політично нейтральної поведінки.

1. державні службовці III категорії посад;
2. члени Національного агентства з питань запобігання корупції;
4. виборні особи та особи, які обіймають політичні посади.

ТЕМА 4 АНТИКОРУПЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Мета: розглянути сутність і призначення Антикорупційної стратегії України та роль етики в досягненні визначених цільових орієнтирів, набути навичок виявлення корупції в практиці державно-управлінської діяльності, здобути компетенції правильного і етичного поведіння в ситуаціях пов'язаних із проявами корупції в органах державного управління.

Питання для обговорення:

1. Антикорупційна стратегія України [3, с. 48].
2. Антикорупційна спрямованість професійно-етичних настанов [1, с. 116-125].
3. Моральні вади державної служби [3, с. 49-52].
4. Практика службового викриття [3, с. 56-58].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Проаналізуйте будь-яке пленарне засідання у Верховній Раді України з позиції дотримання норм етики поведінки.

Завдання 2.

Охарактеризуйте дефініції відповідальність та обов'язок в державній службі та місцевому самоврядуванні.

Тестові завдання:

1. Матеріальні цінності (предмети чи гроші), а також будь-яка майнова вигода чи послуга за дію чи бездіяльність на користь хабародавця, які посадова особа здійснила в силу свого службового становища називаються:

1. хабар;
2. непотизм;
3. протекціонізм;
4. змова.

2. Корисливе сприяння фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, отриманні незаконних пільг, дотацій, субсидій тощо, що надаються посадовою особою чи групою осіб, наділених владою це:

1. хабар;
2. непотизм;
3. протекціонізм;

4. змова.

3. *Призначення на посади близьких родичів, які не пройшли професійного відбору і часто не є фахівцями у галузі призначення це:*

1. хабар;
2. непотизм;
3. протекціонізм;
4. змова.

4. *Вимога передачі майна чи права на майно з погрозою насильства, обмеження прав або законних інтересів особи або її близьких родичів, а також розголошення відомостей, які вони бажать зберегти у таємниці це:*

1. хабар;
2. непотизм;
3. здирництво;
4. змова.

5. *«Синдромом обертових дверей», сприяння просуванню інтересів фізичних чи юридичних осіб в органах державної влади з метою домогтися прийняття вигідного для них рішення називається:*

1. хабар;
2. лоббі;
3. протекціонізм;
4. змова.

6. *Практика використання посадовою особою своїх владних повноважень і наданих прав для особистої вигоди, всупереч законодавству і моральним установкам називається:*

1. корупція;
2. непотизм;
3. протекціонізм;
4. змова.

7. *Угода між державним службовцем і зловмисником для досягнення злочинної мети це:*

1. хабар;
2. непотизм;
3. протекціонізм;
4. змова.

8. *Надмірне ускладнення канцелярських процедур, що призводить до великих затрат часу і зрештою до тяганини, коли громадянин змушений ходити по інстанціям для оформлення довідок, стояти в чергах, очікувати довго рішення по своєму питанню це:*

1. корупція;
2. непотизм;
3. протекціонізм;
4. бюрократизм.

9. Вкажіть правильний повний перелік спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

1. Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

2. органи прокуратури, органи внутрішніх справ України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

3. органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України;

4. органи внутрішніх справ України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

10. Вкажіть статус Національного агентства з питань запобігання корупції.

1. консультативно-дорадчий орган з питань антикорупційної політики при Президентові України;

2. колегіальний центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику;

3. спеціально уповноважений орган з питань запобігання корупції, підпорядкований Раді національної безпеки і оборони;

4. орган судової гілки влади, відповідальний за кримінальне переслідування корупційних злочинів.

11. Вкажіть алгоритм дій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, прийняття якого заборонено законом.

1. відмовитися від пропозиції; за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; залучити свідків; письмово повідомити про пропозицію керівника та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

2. прийняти вигоду або подарунок; ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; повідомити про це керівника та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

3. прийняти вигоду або подарунок; за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; залучити свідків; передати його спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції;

4. відмовитися від пропозиції без повідомлення будь-яких суб'єктів; попередити особу, яка зробила пропозицію, про можливу відповідальність.

ТЕМА 5

ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ЧЕСНОТИ ОСОБИСТОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІНЦЯ

Мета: розглянути еталонні професійно-етичні чесноти держуправлінця як особистості, основи їх формування, набути навичок розрізняти професійний егоїзм і кар'єризм державних управлінців від професіоналізму, здобути компетенції етичного поводження при здійсненні державно-управлінської діяльності.

Питання для обговорення:

1. Професійна місія представників державного управління та її етичний зміст [1, с. 23-26].
2. Громадянські чесноти державних управлінців [3, с. 60-62].
3. Професійна честь, професійна гідність і професійна відповідальність державного управлінця [3, с. 65-68].
4. Професіоналізм та його критичні точки: професійний егоїзм та кар'єризм державних управлінців [3, с. 62-65].
5. Толерантність як необхідна умова розвитку сучасного суспільства [3, с. 68-69].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Надайте рекомендації щодо запровадження в установах України норм справедливості і толерантності.

Завдання 2.

Проаналізуйте співвідношення на практиці понять честь, гідність і мораль.

Завдання 3.

На конкретних прикладах покажіть переваги та недоліки безособового та особистісного підходів у державно-управлінській діяльності.

Тестові завдання:

1. Одиначний представник людського роду ... .

1. індивід;
2. індивідуальність;
3. особистість;
4. суб'єкт.

2. Людина як суб'єкт відносин і свідомої діяльності ...

1. особистість;
2. індивід;
3. індивідуальність.

3. Толерантність - це ... .

1. терпимість, повага, розуміння багатого різноманіття культур нашого миру;

2. моральний борг;

3. політична необхідність;

4. прийняття самого себе.

4. Сукупність рис, що відрізняють даного індивіда від всіх інших ...

1. індивідуальність;

2. особистість;

3. суб'єкт.

5. Соціальний статус - це ... .

1. положення, займане людиною в суспільстві й пов'язане із правами й обов'язками;

2. знаряддя впливу на підлеглих;

3. законодавче положення;

4. положення, займане людиною на роботі.

6. Толерантність - терпимість до різного роду поглядам, нормам поведіння, звичкам ...

1. відмінним від тих, які розділяє суб'єкт;

2. спільними із суб'єктом;

3. лише до загальноприйнятих.

ТЕМА 6

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНФЛІКТІВ ІНТЕРЕСІВ В ПРОЦЕСІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Мета: розглянути зміст конфлікту інтересів в процесі державного управління, набути навичок нівелювання негативних наслідків конфлікту інтересів в держуправлінській діяльності, здобути компетенції використання механізмів і алгоритмів врегулювання конфлікту інтересів.

Питання для обговорення:

1. Поняття конфлікту інтересів [4, р.5, 3, с.54-56].
2. Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів [3, с. 56].
3. Процедури переведення або звільнення особи у зв'язку із конфліктом інтересів [4, р.5, ст. 34].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Наведіть приклади реального, потенційного та уявного конфлікту інтересів.

Тестові завдання:

1. В який строк особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язана повідомити керівника або визначений законом орган про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів?

1. протягом 10 календарних днів з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність конфлікту інтересів;
2. законом не передбачено такого обов'язку;
3. протягом 5 робочих днів з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність конфлікту інтересів;
4. не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність конфлікту інтересів.

2. Визначте, за сукупності яких умов застосовується звільнення особи як захід врегулювання конфлікту інтересів.

1. конфлікт інтересів у діяльності особи має тимчасовий характер і може бути врегульований шляхом обмеження її доступу до інформації;
2. конфлікт інтересів у діяльності особи має постійний характер та наявність дозволу Національного агентства з питань запобігання корупції;
3. конфлікт інтересів у діяльності особи має постійний характер та особа одержала офіційне підтвердження Національного агентства з питань запобігання корупції про наявність у неї конфлікту інтересів;

4. конфлікт інтересів у діяльності особи має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, особа не згодна позбавлятися приватного інтересу з метою врегулювання конфлікту інтересів.

3. *Які механізми усунення ситуації прямого підпорядкування близьких осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, застосовуються, якщо вказаними особами у встановлений законом строк добровільно такі обставини не усунуто:*

1. до обох осіб застосовується звільнення;

2. застосовується переведення, яке усуває пряме підпорядкування, а у випадку неможливості переведення – звільнення підпорядкованої близької особи.

3. обидві особи продовжують працювати в умовах прямого підпорядкування до самостійного усунення відносин прямого підпорядкування;

4. до обох осіб застосовується дисциплінарне стягнення у виді позбавлення права займати посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування строком до 1 року.

4. *Вкажіть алгоритм дій керівника органу, який отримав повідомлення від підлеглої особи, щодо якої у нього наявні повноваження з її призначення/звільнення, про наявність у неї реального конфлікту інтересів.*

1. протягом 5 робочих днів після отримання повідомлення виносить підлеглій особі попередження про неприпустимість зловживань при прийнятті рішень в умовах конфлікту інтересів;

2. протягом 30 календарних днів надсилає повідомлення до Національного агентства з питань запобігання корупції, після роз'яснення від якого вирішує питання про врегулювання конфлікту інтересів;

3. протягом 2 робочих днів після отримання повідомлення приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу;

4. протягом 3 робочих днів приймає рішення про відсторонення підлеглої особи від виконання службових повноважень до самостійного врегулювання нею конфлікту інтересів.

5. *Самостійне врегулювання конфлікту інтересів відповідно до закону передбачає :*

1. направлення до Національного агентства з питань запобігання корупції запиту щодо роз'яснення на предмет наявності або відсутності конфлікту інтересів;

2. позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів керівнику;

3. утримання від вчинення дій чи прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів;

4. внесення керівнику пропозицій щодо заходів врегулювання конфлікту інтересів та їх реалізація за умови погодження керівником.

6. *Які наслідки має прийняття службовою особою рішення в умовах реального конфлікту інтересів за наявності у неї попереднього підтвердження Національного агентства з питань запобігання корупції про відсутність конфлікту інтересів у даному випадку?*

1. вказана обставина є такою, що пом'якшує відповідальність особи за прийняття рішення в умовах конфлікту інтересів ;

2. вказана обставина жодним чином не впливає на притягнення особи до відповідальності за прийняття рішення в умовах конфлікту інтересів;

3. вказана обставина є такою, що обтяжує відповідальність особи за прийняття рішення в умовах конфлікту інтересів;

4. така особа звільняється від відповідальності за прийняття рішення в умовах конфлікту інтересів.

7. *Зазначте, який з перелічених механізмів не належить до заходів зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.*

1. переведення особи на іншу посаду;

2. самотійне позбавлення особою приватного інтересу, у зв'язку з яким виник конфлікт інтересів;

3. обмеження доступу особи до певної інформації;

4. усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах конфлікту інтересів.

8. *За сукупності яких умов конфлікт інтересів врегулюється шляхом усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті?*

1. конфлікт інтересів не має постійного характеру та наявна можливість залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників;

2. конфлікт інтересів не має постійного характеру, особа відмовляється від переведення на іншу посаду;

3. конфлікт інтересів носить постійний характер, особа відмовляється врегулювати конфлікт інтересів самотійно;

4. конфлікт інтересів є потенційним та не має постійного характеру.

9. *Вкажіть суб'єктів прийняття рішення про усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах конфлікту інтересів.*

1. лише керівник структурного підрозділу, в якому працює особа, або спеціально створена в органі комісія для розгляду ситуацій щодо конфлікту інтересів;

2. лише керівник органу або керівник структурного підрозділу, в якому працює особа.

ТЕМА 7

ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІНЦЯ З ГРОМАДЯНАМИ

Мета: розглянути основи професійного спілкування державних управлінців з громадянами, набути навичок використання на практиці правил мовленнєвого етикету, здобути компетенції прийняття етично-узгоджених рішень.

Питання для обговорення:

1. Етичні засади відносин державних управлінців і громадян [1, с.127-131, 3, с. 77-78].
2. Мовленнєвий етикет [3, с. 78-80].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Розкрийте зміст та специфіку відкритості і прозорості у відносинах управлінців і громадян.

Тестові завдання:

1. *Золоте правило моральності:*
  1. десять заповідей Ісуса;
  2. поведься стосовно інших людей так, як ти хотів би, щоб вони поводитися стосовно тебе;
  3. вчиняй так, щоб максима твоєї волі одночасно мала силу принципу загального законодавства.
2. *Чи вірно затвердження? Відвідувач, що входить у кімнату установи, повинен стукати у двері.*
  1. так;
  2. ні.
3. *Чи вірно затвердження? Під час бесіди з відвідувачем керівник установи може вільно займатися своїми справами.*
  1. так;
  2. ні.
4. *Чи вірно затвердження? Відвідувач, що входить у кімнату установи, не повинен стукати у двері.*
  1. так;
  2. ні.
5. *Чи вірно затвердження? Керівникові установи, що розмовляє зі співробітником або відвідувачем, не треба: переглядати папери, що не відносяться до справи; без кінця говорити по телефоні; тарбанити пальцями по столі.*
  1. так; 2. ні.

ТЕМА 8

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН МІЖ КЕРІВНИКАМИ І ПІДЛЕГЛИМИ В ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: розглянути сутність професійних відносин між керівниками та підлеглими, набути навичок етичного і культурного спілкування між колегами та керівника з підлеглими, здобути компетенції використовувати етичні правила в управлінських комунікаціях.

Питання для обговорення:

1. Етикет у службових взаємовідносинах державних управлінців [3, с. 70-73].
2. Моральна культура спілкування у сфері державного управління [3, с. 73-77].
3. Соціально-етичний портрет керівника [1, с. 140-152].
4. Етичні правила взаємодії між колегами [3, с. 8-11].
5. Етикет зовнішнього вигляду державного управлінця [3, с. 81-83].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Визначте способи налагодження сприятливої взаємодії між колегами.

Завдання 2.

Визначте межі лояльності працівника до керівника.

Тестові завдання:

1. Імідж людини – це...

1. уміння спілкуватися;
2. уміння впливати на людей;
3. уміння керувати враженням.

2. Чи вірно затвердження? У випадку тривалої розмови начальник пропонує співробітниці сісти.

1. так;
2. ні.

3. Якщо бесіда затягується, керівник може дати зрозуміти, що бесіда закінчується:

1. піднімаючись зі стільця;
2. дивлячись у вікно;
3. перекладаючи папери на столі.

4. З перерахованого, до помилок, що ведуть до порушення єдиного ансамблю в одязі, є:

1. пальто й кросівки на ногах;
2. святкові, дорогі прикраси на скромному діловому светрі;

3. спортивна куртка поверх вечірнього плаття;
4. все вище перераховане.
5. *Скільки кольорів може одночасно поєднуватися в діловому костюмі:*
  1. не більше чотирьох;
  2. не більше трьох;
  3. не більше двох.
6. *При знайомстві першим простягає руку для рукостискання*
  1. той хто представляється;
  2. той, кому представляють;
  3. той кого представляють
7. *Керівник колективу, звертаючись до підлеглого з діловим дорученням, повинен робити це:*
  1. у ввічливій формі;
  2. жорстко і суворо;
  3. погрожуючи звільненням.
8. *Керівник, входячи у відділ:*
  1. чекає поки усі інші поздоровуються;
  2. здоровається першим;
  3. здоровається тільки із наближеними особами.
9. *Вимоги й норми етикету є:*
  1. умовними;
  2. точними і чіткими.
10. *Чи вірно затвердження? У себе в кабінеті керівник не встає, якщо до його стола підходить співробітник-жінка для рішення поточного питання*
  1. так;
  2. ні.
11. *Якщо в кабінет входить співробітниця, керівник:*
  1. повинен встати;
  2. якщо співробітниця подобається, то може встати;
  3. може не вставати.
12. *Якщо на зборах колективу з'явився новий член, то його представляють:*
  1. окремо кожному;
  2. всім одразу;
  3. самі познайомляться.
13. *З перерахованого, до елементарних правил спілкування по телефоні відносяться:*
  1. мінімальне видання інформації;
  2. початок розмови з інформації про погоду;
  3. діловитість, стислість, точність.
14. *Запрошення й повідомлення прийнято писати:*

1. від третьої особи;

2. від першої особи.

15. Співробітники на вітання керівника відповідають:

1. можуть не відповідати, роблять вид що зайняті;

2. але не встають;

3. встають і хором відповідають.

ТЕМА 9

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІНЦЯ

Мета: розглянути етапи процесу формування етики державного управлінця, визначити його основні недоліки, набути навичок ...розвитку та удосконалення, здобути компетенції етичного самоаналізу і самовдосконалення.

Питання для обговорення:

4. 1. Соціально-психологічні засади формування етики державного управлінця [5, с. 192-219].
2. Аксиологічні основи етики державного управлінця [5, с. 219-235].
3. Співвідношення етичних, політичних і правових регуляторів поведінки державних управлінців [5, с. 236-256].
4. Формування етичних знань і навичок в процесі підвищення кваліфікації державних управлінців [5, с. 274-299].

ТЕМА 10

РОЗБУДОВА ЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Мета: розглянути сутність етичної інфраструктури, її складові, набути навичок аналізу міжнародного досвіду щодо її формування та запозичення кращих здобутків для розбудови етичної інфраструктури в Україні.

Питання для обговорення:

1. Етична інфраструктура державного управління [3, с. 85-86].
2. Складові етичної інфраструктури [3, с. 86-88].
3. Роль політичної волі в підтримці етики державного управління [1, с. 153-155].
4. Особливості професійної соціалізації студентів [1, с.174-177, 3, с. 88-92].

Аналітичні завдання:

Завдання 1.

Сформулюйте та аргументуйте Ваше бачення щодо того, які механізми контролю за виконанням етичного кодексу будуть найбільш дієвими і ефективними в нашій країні.

Завдання 2.

Висловіть та аргументуйте свою позицію щодо прийняття етичного кодексу державного службовця як закону, або як підзаконного нормативного акта чи декларації.

Завдання 3.

Чи доцільно використовувати правові санкції до порушників професійного етичного кодексу в державному управлінні? Аргументуйте Вашу позицію

Завдання 4.

Виявіть, на якій основі слід приймати етичні кодекси окремих організацій: на добровільній чи примусовій?

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ НАУКОВОГО МОДУЛЮ

1. Актуалізація етичних кодексів в контексті модернізації системи державного управління.
2. Філософські проблеми державного управління
3. Проблеми підвищення професійно-етичного рівня державних службовців як складової реформування системи державної служби.
4. Удосконалення моральних засад службової дисципліни.
5. Етика в системі прийняття та реалізації державно-управлінських рішень.
6. Новітні стратегії реформування державного управління в контексті європейської інтеграції.
7. Нормативна регуляція ціннісних орієнтацій державних управлінців.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДИСКУСІЙ

1. Роль етики державних службовців в формуванні демократичної держави та ефективного державного управління.
2. Особливості етики державного управління та етики державного службовця.
3. Професійне призначення державних службовців.
4. Професійний егоїзм та кар'єризм державних службовців.
5. Основні принципи етики державного управління.
6. Морально-етичні якості державного управлінця задля найкращої реалізації свого професійного призначення.
7. Етичні стандарти поведінки державного управлінця України.
8. Співвідношення професіоналізму та моральності.
9. Професійна відповідальність.
10. Основні етичні засади відносин державних управлінців і громадян.
11. Основні принципи спілкування державних управлінців з громадянами.
12. Фактори, що визначають рівень довіри громадян до влади.
13. Конфлікт інтересів в процесі державного управління.
14. Особливості реального, потенційного та уявного конфліктів інтересів.
15. Основні засоби врегулювання конфлікту інтересів в процесі державного управління.
16. Функції етичних кодексів.
17. Елементи етичної інфраструктури державного управління.
18. Аналіз механізмів підтримки етики державного управління в Україні та зарубіжній країні (країна за вибором).

Рекомендована література:

Позначена курсивом література є в наявності на кафедрі.

1. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. – К. : НАДУ, 2015. – 204 с.
2. Етика державного службовця. Навч.-метод. посібник. / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. п-в, установ і орг.; Упор.: Л.А.Чабак. – Чернігів: ЦППК, 2011. – 16с.
3. Етика державного управління: конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2017. – 94с.
4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII.
5. Рудакевич М. І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління / М.І.Рудакевич. – Тернопіль: Вид-во АСТОН, 2007. – 400 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК З ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

БЛАГО - все, що має для людини позитивне значення.

ГЕДОНІЗМ (грец. hedone — насолода) — спосіб обґрунтування моралі, тлумачення її природи і призначення, який зводить зміст моральних вимог до однієї мети — одержання насолод.

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ – світоглядно-психологічний стан, що характеризує людину як представника держави, як представника громадянського суспільства та як патріота.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ – діяльність держави (органів державної влади), що спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами.

ДИСЦИПЛІНА – певний порядок поведінки людей, що забезпечує узгодженість дій усередині організації, обов'язкове засвоєння та виконання людьми встановлених норм і правил, а також способи, за допомогою яких установлюється цей порядок.

ДОБРО - найвища, абсолютна вселюдська цінність, причетність до якої наповнює життя людини сенсом, воно стає самоцінним, а не служить засобом для досягнення інших цілей; уявлення про добро перебуває в органічному взаємозв'язку з ідеалом суспільства і особистості.

ДОВІРА – ставлення до іншої особи та до її дій, яке ґрунтується на впевненості в її правоті, вірності, добросовісності, чесності.

ДОВІРА ДО ДЕРЖАВНИХ УПРАВЛІНЦІВ – ставлення особи до державного управління та державних управлінців, їхньої діяльності, яке базується на її переконанні та впевненості в їх надійності, компетентності, сумлінності, чесності та визнанні їхніх дій, а також включає кредит довіри – очікування в майбутньому ще більш позитивних дій, ніж було зроблено в минулому.

ЕТИКА (лат. ethika, від грец. ethos — звичай) - філософська наука, яка досліджує природу, сутність, виникнення, розвиток, структуру, функції моралі, її прояви у різноманітних сферах діяльності.

ЕТИЧНА ОСВІТА - процес інтеріоризації людиною етичної теорії в особистісні знання і переконання.

ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ – інституційна етика, яка впливає з місії та філософії державного управління та презентує його цінності, етичні принципи, норми й механізми їх підтримки.

ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІНЦЯ – основана на усвідомленні професійного призначення система етичних цінностей, принципів і норм, які відображаються у свідомості державних управлінців, орієнтують і регулюють їхні відносини, діяльність у сфері державного управління.

ЕТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА державного управління – сукупність засобів, що використовуються для регулювання неналежної і заохочення належної поведінки державних управлінців.

КОДЕКС ЕТИЧНИЙ у державному управлінні – сукупність професійно-етичних цінностей, принципів, норм і стандартів поведінки державного управлінця, що приписуються до виконання.

КОМПЕТЕНЦІЯ – знання і навички, які необхідні для виконання завдань, що визначають індивідуальну роботу.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ – суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

КОРУПЦІЯ (від лат. *corruptio* – підкуп) – зловживання посадовою особою своїм службовим становищем заради власних інтересів, що завдає шкоди інтересам держави й суспільства.

ЛЕГІТИМНІСТЬ – результат процесу легітимації, у ході якого авторитет (влади, начальства) набуває визнання з боку підвладних, або ж усі учасники політичних відносин визнають (виробляють) загальні стандарти (мірила) влади як символічного посередника, що забезпечує взаємне виконання зобов'язань.

МОРАЛЬ ДЕРЖАВНИХ УПРАВЛІНЦІВ – особливості моральної свідомості, взаємовідносин, поведінки людей, що зумовлені державно-управлінською діяльністю.

МОРАЛЬНИЙ МОТИВ (лат. *moveo* — приводити в рух, штовхати) — внутрішня, суб'єктивно-особистісна спонука до дії, зацікавленість в її реалізації і орієнтація на моральні чинники.

МОРАЛЬНИЙ НАМІР — рішення людини зробити відповідну моральну дію і досягти очікуваного результату.

МОРАЛЬНИЙ САМОКОНТРОЛЬ — сутність і механізм самостійного регулювання особистістю своєї поведінки, її мотивів і спонук.

МОРАЛЬНИЙ СОРОМ — збентеження, ніяковіття за недостойну поведінку.

МОРАЛЬНІСТЬ — реальна поведінка людей і відповідна діяльність.

МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ – співвіднесення людської свідомості, поведінки, відносин із моральними цінностями, настановами, нормами, принципами.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ОРГАНІЗАЦІЇ – стійкий емоційно-моральнісний її стан, у якому відображаються типове для організації ставлення до справи, цілей і мотивів у сумісній діяльності, домінуючі настрої, відносини, суспільна думка, звичаї, моральні та

інтелектуальні установки і поривання людей, ставлення один до одного, до найважливіших матеріальних і духовних цінностей, дух організації.

НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

НОРМИ, СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ державних управлінців – конкретні унормування щодо того, як мають діяти представники державного управління, щоб їхня поведінка відповідала їх суспільно-правовому статусу.

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА – сукупність найбільш важливих принципів, прийнятих членами організації, заявлених організацією цінностей, які задають людям орієнтири їхньої поведінки, та норм, які практикуються в діяльності та відносинах членів організації.

ПАТРІОТИЗМ – ставлення людей до своєї батьківщини (країни), яке виявляється в певному образі дій, складному комплексі почуттів, що звичайно називають любов'ю до батьківщини.

ПОТЕНЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС - будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЗМУ – принцип, який відображає те, що народ виступає єдиним джерелом влади.

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ в державному управлінні – принцип, який передбачає, що діяльність органів державної влади має будуватися на основі повного та неухильного дотримання й виконання Конституції та законів, інших правових актів.

ПРИНЦИП НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ в державному управлінні – принцип, що означає відсутність упереджень при прийнятті та реалізації державно-управлінських рішень.

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ – принцип, що передбачає забезпечення існування належної рівноваги.

ПРИНЦИП ЧЕСНОСТІ – моральний принцип, що включає правдивість, принциповість, вірність прийнятим зобов'язанням, переконаність у правоті здійсненої справи, щирість, визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить.

ПРИНЦИПИ ГУМАНІЗМУ та пріоритету прав і свобод людини та громадянина – пріоритетні принципи державного управління, в основу яких покладено визнання людини найвищою соціальною цінністю суспільства та повага до її особистої гідності.

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ – основоположні ідеї, керівні начала, що покладені в основу управлінської діяльності та розкривають її сутність.

ПРОЗОРИСТЬ – максимально можлива доступність інформації про діяльність управлінського апарату, що передбачає формування жорсткого механізму громадського впливу на сферу державного управління за допомогою представницьких інститутів, які націлені на докладну перевірку та нагляд.

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – тримання відповіді за дотримання специфічних професійних норм, що регулюють поведінку суб'єкта діяльності, які, як правило, є нормами професійної етики.

ПРОФЕСІЙНА ГІДНІСТЬ – внутрішня впевненість у власній цінності як професіонала, що ґрунтується на почутті самоповаги до власних професійних надбань та самооцінці своєї професійної діяльності.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ - здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку.

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСТЬ – оцінка значущості, зовнішнє суспільне визнання дій та здобутків людини як представника професії, що виявляється в суспільному авторитеті.

ПРОФЕСІЙНИЙ ЕГОЇЗМ – прагнення захистити діяльність своєї професійної групи від публічної критики, відстояти право на здобуті попередньо матеріальні привілеї, престиж та інші переваги, що передбачає обґрунтування правомірності зниження внутрішньогрупової вимогливості.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ особистості – якісна особливість суб'єкта праці, що відображає високий рівень розвитку професійних і ділових якостей, характеризує ціннісні орієнтації та мотивацію, що спрямовані на виконання соціального призначення професії та на розвиток спеціаліста.

РЕАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

СОВІСТЬ (СУМЛІННЯ) – результат інтеріоризації моральних вимог суспільства в самовимогах; вияв моральної самосвідомості особистості, її здатність здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати оцінку своїх вчинків.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ - 1) морально-психологічна установка особи на сприйняття іншої людини в її інакшості, визнання за цією людиною права на самобутнє існування; 2) утримання від агресії та терпимість до ідей, звичок, норм поведінки, які не подобаються іншим або викликають у них неприязнь.

ЧЕСНОТИ (ДОБРОЧЕСНОСТІ) - окремі позитивні моральні якості людей; загальна моральна характеристика особистості.

ЧЕСТЬ - особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні свого соціального статусу, роду діяльності й моральних заслуг, і відповідне ставлення до неї суспільства, яке рахується з її репутацією.

ЧЕСТОЛЮБСТВО – моральна якість, що проявляється в діяльності, спрямованій на завоювання авторитету, слави, почестей, нагород, є негативною моральною якістю, якщо воно є самоціллю, способом вдоволення високих амбіцій.

ЧУЙНІСТЬ – моральна якість, яка характеризує ставлення особи до оточуючих її людей.

ЩАСТЯ - стан найвищого внутрішнього вдоволення людини умовами свого буття, повнотою і осмисленістю життя, реалізацією свого людського призначення.